

Prof. Dr. Ayda Eraydın

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Bu iki gün süren toplantının sonunda edindiğim izlenimleri ve bu konulardaki görüşlerimi sizlerle paylaşmak istiyorum. Bu toplantının başlığını kalkınma ile yönetim kavramları oluşturuyordu. Bu kavramlar büyük ölçüde ayrı ayrı tartışıldı. Ancak ikisi konusunda da kaygılarımızı, beklentilerimizi ve umutsuzluklarımızı ortaya koymak fırsatı bulduk ve belirli sunuşlarda bu iki kavramı ilişkilendirmeye çalıştık.

Şimdi isterseniz yönetim konusundan başlamak istiyorum. Bu konuda hangi ilkeler bazında konuştuk ve nasıl bir noktaya geldik, bu konudaki temel kaygılarımız nedir sorular bu toplantıda nasıl yanıtlandı? Bu toplantıda yönetim ile ilgili bütün söylenenleri ve yurt dışından gelen konuşmacıların aktardığı dünya örneklerini irdelediğimizde üzerinde kesin olarak uzlaşmış bir model olmadığını görüyoruz. Diğer bir deyişle şablon olarak kullanacağımız ve uyguladığımızda yönetimden yönetişime geçebilirsiniz ve başarılı olabilirsiniz diye sunulabilecek bir model yok. Toplantıda aktarılan başarı modelleri, özellikle Doğu Avrupa ülkelerinden gelen çeşitli başarı öykülerini biraz eşelediğiniz ve derinliğine girdiğinizde onların da çok önemli sorunları olduğu gözüküyor. Bana bu toplantıda sunulanların bir kısmı oldukça iyimser bir çerçeve çizdi gibi geliyor. Ancak aktarılan deneyimlere dayalı olarak şunu açıkça söylemek mümkün; *bir değişme gereği var*. Yeni dünya düzeni içinde yeni koşullarda var olabilmek, daha iyi yaşam koşulları ve daha onurlu bir yaşam için değişim kaçınılmaz. Mevcut yapılarımızla, politikalarımızla, karar verme biçimlerimizle, hatta mevcut demokrasi anlayışıyla pek bir yere gidemiyoruz. Bu durum değişim ve yeniden yapılanma gereğini ortaya çıkarıyor. Ancak bu noktada temel bir soru gündeme geliyor: Değişime ne kadar hazırız? Değişime toplum olarak, akademisyenler olarak ve uygulayıcılar olarak ne ölçüde hazırız? Herkes değişimden söz ediyor ama bu sürecin niteliklerini ve bu süreçten beklenenleri çok açık ve net olarak ortaya koyamıyoruz. Değişmemeyi gibi seçenek olarak görmüyoruz ama doğrusu toplum içerisinde bunu savunanlar da var. Hatta şunu da söyleyeyim bunun haklı gerekçeleri de olabilir. Çünkü değişimdeki belirsizlik bazı insanları da kaygıya düşürüyor.

Mevcut statüyü korumak dışındaki ikinci seçenek mevcut yapıyı parçalar şeklinde değiştirmeye çalışmak. Doğal olarak mevcut yapı içinde parçacı düzenlemeler yaptığımızda ister istemez eksiklikler ve uyumsuzluklar ortaya çıkıyor. Çok farklı yapılar bazen birbirine tam uyum gösteremiyor, birbiriyle gelişiyor. Mevcut yapıya bir şey eklediğiniz zaman bir sürü sorunlarla karşılaşılıyorsunuz, çünkü önceki ve eklenen yapıların dayandığı çerçeve ve ele alış biçimi farklı. İki çok farklı kaygı ve ilkelere dayalı gelişmiş olan yapıları ve düzenlemeleri bir araya getiriyorsunuz; aradaki uyumu sağlayacak yeni bir çerçeve de kurmuyorsunuz; o zaman uyumsuzluk önemli bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Ondan sonra da biz bu sorunu nasıl çözeriz diye düşünmeye başlıyoruz. Mevcut sistemin bütün kurgularını koruyup, ona eklemeler yapmak da o kadar kolay çözümler getirmiyor. Pratik olarak belki kolay, ama uygulandığında bir yanlış diğer yanlışı da doğuruyor. Ondan sonra tekrar doğruyu bulabilmek hiç de kolay olmayabiliyor.

Üçüncü seçenek de daha radikal ve büyük değişimlere hazır olmak. Bu noktada sanıyorum şu an toplum be kadar radikal değişimlere hazır, bu değişimi kaldırabilecek toplumsal, ekonomik ve de kültürel bir yapımız var mı soruları çok önemli. Değişime hazır veya en azından değişimden yana olan gruplar olsa bile bunun için gerçekten hazırlığımız, gerekli altyapımız ve bir beceri düzeyimiz var mı? Bu konular da gerçekten çok önemli. Değişimden rahatsız oluyoruz, çünkü değişim bize bir takım belirsizlikler getiriyor. Bir takım korkularımız var ve bu korkularımızın bir kısmı haklı da olabilir. Yani her korku mutlaka haksız değil. Çünkü değişimlere herkesi aynı yönde etkilemiyor. Bazılarını olumlu etkiliyor, bazılarını olumsuz etkiliyor. Yeni bir değişim modeli getirirsiniz bundan herkes yararlanır, herkes bundan çıkar sağlar diye bir genelleme yapmak mümkün değil. Onun için bazılarının bu değişimden rahatsız olmaları da bence gerçekçi. Öte yandan, korkuyoruz çünkü “gizli projeler var mı?” diye de kafamızın ardında bir sürü soru var. Burada onlardan çok açık seçik söz edemedik. Türkiye’de çok değişik alanlarda sosyal alanda, ekonomik alanda, kültürel alanda, etnik alanda her

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

yerde “acaba gizli projeler var mı, ben bu değişimi yaparsam bunlara ne ölçüde alet olurum, ne ölçüde bunu çözerim?” diye hep kafamızın ardında kaygılar taşıyoruz. Bu nedenle de çok net veya ardını düşünmeden çok fazla öneri de geliştiremiyoruz. Bu saptama bu toplantıda pek çok arkadaşımızın dile getirdiği güven meselesine değinmeyi gerekiyor.

Konuşmacılardan birinin de değindiği gibi en önemli konulardan biri güven eşiğini yükseltmek. Bugün sanıyorum bütün politikaların hem belirlenmesinde, hem uygulanmasında en önemli sorunumuz güvensizlik meselesi. Politika belirleyenler diğer politika belirleyenlere güvenmiyor; uygulayanlar birbirlerine hiç güvenmiyor. Aslında müthiş bir güvensizlik var toplumda. Diğer bir deyişle hem korku, hem de güvensizlik var. Sivil toplum kuruluşlarına tam güvenilmiyor. Yerel yönetimler “onları karar sürecine katarsak konuları başka yöne çekerler” diye onlara güvenmiyor. Merkezi hükümetin politikalarına bazılarının çıkarına olabileceği nedeniyle güvenilmiyor. Yani bu kadar güvensizliğin olduğu bir ortamda gerçekten kökten bir değişimin gerçekleşmesi ve mevcut yapının büyük ölçüde dönüşmesinde büyük sorunlar olduğunu görüyorum. Çünkü dönüşümü bir ortak proje olarak gerçekleştiremiyorsanız güvensizlikler, soru işaretleri, aldatıldım mı, bir takım gizli projeler mi var soruları gündeme geliyor.

Bu nedenle toplumun bu tür değişimlere bir şekilde hazırlanması lazım. Tüm kesimlerin beklentilerini ve niyetini açıkça söylemesi lazım. Herkes bir şeyleri tahmin ediyor, ama çok açık ve net bir şekilde ifade edilmediği için de hem güven kazanılmıyor; hem de kişiler, kurumlar, partiler net bir duruş sergileyemiyorlar. Bu durum dünyaya uyum sürecinde Türkiye'nin önünde bir engel olarak ortaya çıkıyor. İlk oturumda da söylemeye çalıştım aslında yönetim odaklı bir karar süreci için en önemli şey hazırlık dönemi. Yönetişim biçiminde bireylerin devletle, kurumların kurumlarla yeniden bir arada olmayı istemesi, birbirine bir güven duyması gibi bir mesele var. Yoksa ben bugünkü ortamda oluşturulan yeni bir kurumun benimsenmesi oldukça zor olabiliyor.

Bu toplantıda üzerinde durulan ikinci kavram kalkınmanın kurumlaşması. Yaptığımız araştırmalardan kurumlaşmanın diğer kişileri ve kurumları içselleştirmesi gerekirken, bazen ötekileştirdiğini saptayabiliyoruz. Eski yönetim sistemi içindeki var olan bir kurumun konumunun yeni bir örgütlenme biçimi gündeme geldiğinde nasıl değişeceği ve yeni sistem içinde yer bulup bulamayacağı, kısaca dışlanma korkusu ortaya çıkıyor. Bu kaygılar kurumlaşma sürecinde önemli bir nokta olarak dikkate alınmalı. En son konuşmacı Çetin arkadaşımız dışlanma meselesine ve sivil toplum örgütlerinin bu konudaki kaygılarına değindi. Özellikle son dönemde sivil toplum kuruluşları yönetim yapısındaki değişimler ve yeni kurumlar ortaya çıkarken, “acaba biz dışlanıyor muyuz?” gibi bir düşünceye sahip. İyi niyetle de olsa yapılan değişimlerin farklı gruplar tarafından içselleştirilmesi ve mevcut ve olası aktörleri dışlamaması gerekiyor. Bugün toplumumuzda hala kişilerin örgütlenme düzeyi ve hevesi oldukça düşük, ama örgütlenme hevesi olanları da destekleyen mekanizmalar yok. Bunu da düşündüğümüz zaman üzerinde durulması gereken konuların başında örgütlenmeyi desteklemek ve ortaya çıkan örgütlerin de mevcut karar mekanizmalarına katılımlarını sağlayacak önlemlerin alınması sağlamak geliyor.

Özellikle kurumlaşma ve ilişkiler konusunda üzerinde durmak istediğim bir diğer konu da yapılan yanlışlar ve de acele karar vermelerinin getirdiği yüksek bedel. Türkiye’de pek çok konuda bir bir şeyler yapmış olmak için acele bir karar verildiği zaman, geriye dönülmesi zor oluyor. Örneğin acele ile verilen NUTS II bölge tanımları özellikle bölge planlama ve politikası alanında çalışanların rahatsız eden bir karar oldu. Acele ile, belirli konularda birikimi olan kişi ve kurumlara danışmadan, verilen kararların hemen ardından “bu kararı acaba nasıl değiştiririm?” diye düşünölmeye ve yeni formüller aranmaya başlanıyor. Özellikle kurumsal yapılara yönelik kararlar oluşturulurken düşünerek, danışarak ve bir fikir birliği oluşturarak karar vermek ve o karar verildikten sonra da çok geriye dönmek lazım. Bölgesel konularda 1961’den beri yeni bir karar düzlemi oluşturmak için çabaladıktan ve uzun bir bekleyişten sonra ortaya çıkan kurumlaşmanın düzgün ve tüm ilgili taraflarca benimsenebilir olması lazım. Uzun zaman alsa da bu konuda yaparmış gibi çözümler yerine konunun özüne yönelik ve de tüm toplumsal kesimlerin bir arada uzlaşacağı çözümlere doğru gitmek gerekli. Türkiye zaten bu konuda çok vakit kaybetmiş durumda, bu nedenle doğru ve uzlaşma içinde tanımlanan kararların üretilmesi ve yanlışlar yapıp, düzeltmelerle vakit kaybedilmemesi gerekiyor.

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

Karar verme süreçleri ile bağlantılı diğer bir konu beklenti düzeyi ile ilgili. Bazı kurumlar ve yeni düzenlemelerle ilgili beklenti düzeyi çok yüksek tutuluyor. Bu konudaki en iyi örneklerden biri kalkınma ajansları. Kalkınma Ajanslarından gelişmemiş bölgelerin sorununu çözmesi, bölgesel farklılıkları azaltması ve bunların yanı sıra yönetim yapılarının yerleşmesini sağlaması bekleniyor. Bu denli sihirli bir formül ne yazı ki yok. Yüzyıllardır süren yapısal farklılıkları azaltmasını, farklı gelişme dinamikleri yaratmasını, kurumlar arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerdeki bakış açısını değiştirmesini yalnızca bir kurumdan beklemek mümkün değil. Bir kuruma çok fazla beklenti yüklediğiniz zaman, bu istenen hedeflere ulaşabilmesini daha da zor hale getiriyor. Bu nedenle kalkınma ajanslarının görevleri arasında yerel dinamikleri harekete geçirmesi, bu konularda yerel aktörlere destek sağlaması sıralanabilir. Ama Kalkınma Ajanslarını bölgesel dengesizlikleri giderme aracı olarak sunmak hatalı. Beklentiyi bu denli üst düzeye taşımanın sakıncaları olduğunu düşünüyorum. Bölgesel eşitsizlik konusu yalnızca mali kaynaklarla çözülebilecek bir sorun değil. İtalyan arkadaşımızın aktardığı gibi İtalya'da bunca senelik deneyim Mezzogiorno konusunda harcanan bunca çabadan ve kullanılan ulusal ve Avrupa Birliği mali kaynaklarından sonra hala karşımızda eşitsizlik gelişmeyi görebiliyoruz. Bu deneyim Avrupa Birliğine üye de olsanız da, kaynak aktarımı üst düzeyde olsa da istenen gelişmeyi sağlamak, farklılıkları azaltmanın kolay olmadığını ve bu konuda beklenti düzeyini yüksek tutmakta biraz daha temkinli olunması gerektiğini gösteriyor.

Son olarak gündeme getirmek istediğim konu ise son dönemde yapılan çalışmaların Türkiye'nin gerçek dinamikleri anlamak konusunda ne kadar yeterli olduğu. Çok sayıda sayısal veri üretilmesi ve bunların yan yana koyulması ne yazık ki Türkiye'deki gelişimi ve değişimi tartışmak için yeterli olamıyor. Ben karar verici kurumların Türkiye'nin dinamiklerini, potansiyellerini ve kısıtlarını anlamak için yeterli bilgi ve donanıma sahip olmadıklarını ve bu konuda yeterince çaba sarf etmediklerini düşünüyorum.

Gerçekten araştırma konusunda büyük eksikliklerimiz var. Araştırma sorumluluğunu yalnızca akademik kurumlara kesinlikle yüklememek lazım. Her karar vericinin, bir kararı oluştururken kullandığı kendi bilgi birikimine destek sağlayacak araştırmalara dayanması gerekiyor. Yönetişim konusunda ise karar verici aktörler ve bunların arasındaki ilişkinin belirlendiği ve sürekli değişimin izlendiği araştırmalar gerekiyor. Hangi aktör ne ölçüde karar verme süreci içinde yer alabilir? Bunun için ne kadar hevesli? Diğer bir deyişle, genel yüzeysel tanımlardan artık her aktörün nasıl hareket edebileceği veya nasıl potansiyelini kullanabileceği yönünde ve yeni politikalara ve düzenlemelere kaynak oluşturacak bir araştırma sistematığının geliştirilmesi gerekir diye düşünüyorum.

Temel olarak benim bu toplantıdan edindiğim ve önemli gördüğüm noktaları sizlere özetlemeye çalıştım. Bölgesel gelişme ve bu olgunun kurumlaşabilmesi ve başarılı olabilmesi konusunda öneriler geliştirebilmek için hem karar verirken, hem araştırırken, kendimize yeni bakış açılarını ne ölçüde benimsemeye hazırız sorusunu da sormalı ve yeni bir bakış açılarına ve yaklaşımlara daha açık olmalıyız.

Teşekkürler ederim.